

Protectoraat of mandaatgebied ?

25 augustus 2003

De bezetting van Irak loopt niet goed, wat Washington en de Amerikaanse proconsul in Bagdad ook mogen beweren. Amerika riskeert er in een uitzichtloze vicieuze cirkel te geraken, zoals Israël, tenzij het alsnog bereid is een radicale koerswijziging te ondergaan. De moorddadige aanslag op het VN-hoofdkwartier in Bagdad, waarbij Kofi Annans vertegenwoordiger Sergio Vieira de Mello het leven liet, toont opnieuw hoezeer de advocaten van de Irak-oorlog de naoorlogse wederopbouw van het land onderschat hebben.

Brengen we even opnieuw de motieven achter de Irak-oorlog in herinnering. Irak moest de testgrond en de hefboom zijn voor een nieuw buitenlands beleid dat neoconservatieve activisten tijdens hun lange tocht door de woestijn ontwikkeld hadden. Politiek aan de zijlijn onder de Bush-administratie en gemarginaliseerd onder de Clinton-administratie hadden een decennium lang de tijd om hun blauwdruk te verfijnen van een onbetwist en onbetwistbaar Amerika, geïnspireerd Machiavelli's overtuiging dat het doel de middelen wettigt. Amerika als enig overgebleven grootmacht moest volgens hen de verantwoordelijkheid op zich nemen om een wereld vol gevaren naar een betere toekomst te leiden. Om een aantal redenen speelde het Midden-Oosten hierin de rol van hefboom: Israël, *unfinished business* na de Golfoorlog van 90-91, Saddam als schoolvoorbeeld van het Kwaad.

Het was hun bedoeling om, eenmaal Saddams regime verjaagd, voor onbeperkte duur in Irak te blijven. Aangezien zij er rotsvast van overtuigd waren dat een overwinning op het Iraakse regime het begin zou betekenen van een democratische lente in de hele regio, diende het land een Amerikaans protectoraat te blijven.

Die ambitie speelt Amerika nu parten. Washington kan zich immers vandaag in Irak niet veroorloven wat het in het verleden elders in de wereld herhaaldelijk deed: eenmaal een militaire overwinning geboekt, het land de rug toekeren. Irak overlaten aan zijn lot, betekent meteen hun blauwdruk achter de Irak-oorlog opgeven en zou daarenboven in de kaart spelen van al wat in het Midden-Oosten en elders een *jihad* genegen is. Amerika moet dus niet alleen in Irak blijven op zijn minst totdat er een stabiel regime is gevestigd. Het moet er bovendien de touwtjes in handen houden opdat het sneeuwbaaleffect dat zij nastreefden, zou kunnen verwezenlijkt worden.

Dat is de inzet van de discussies die thans achter de schermen in New York bezig zijn. Het is stilaan duidelijk dat de 150.000 Amerikaanse troepen onvoldoende zijn om de veiligheid en de stabiliteit van het land te verzekeren. Twee oplossingen zijn mogelijk: ofwel de Amerikaanse troepensterkte verhogen – maar hoeveel is genoeg ? – of de buitenlandse troepensterkte opvoeren. De aanslag op het VN-gebouw heeft de bereidheid van potentiële troepenleveranciers er niet groter op gemaakt. Thailand en Japan – die troepen hadden toegezegd – aarzelen nu om die stap te zetten. Grote potentiële leveranciers van hun kant zijn slechts bereid die stap te overwegen als de Verenigde Staten bereid zijn om de toekomst van Irak in de handen te leggen van de Verenigde Naties.

Het Pentagon – het verzamelpunt van neoconservatief Amerika – gaat er voorlopig nog steeds van uit dat zij de Verenigde Naties niet nodig hebben, dat de bondgenoten – nu geschokt door de aanslag op Sergio Vieira de Mello – niets anders kunnen doen dan zich te schikken naar de Amerikaanse verlangens. Op het Pentagon gelooft men nog steeds dat hoe je je bondgenoten ook behandelt, zij uiteindelijk toch zullen volgen als je maar voldoende duidelijk leiderschap uitoefent.

Anderen daarentegen, onder meer in het *State Department*, beginnen te beseffen dat Amerika's situatie uitzichtloos riskeert te worden. Zolang een machtsoverdracht naar representatieve vertegenwoordigers uit de Iraakse samenleving op zich laat wachten en de Iraakse burger geen licht op het einde van de tunnel ziet, zal het Amerikaanse bezettingsregime met de dag minder populair worden. Het traumatische gevoel van vernedering bij de gemiddelde Iraakees – waar Sergio Vieira de Mello naar verluidt steeds opnieuw op hamerde – zal groeien. Dat gevoel zal een vicieuze cirkel voeden van

aanslagen en tegenreacties, waar de Iraakse burger zich niet bij betrokken voelt, maar waarvan hij wel het slachtoffer is. En vooral, het zal de guerilla in de hand spelen.

Amerika's tegenstander in Irak was overigens door sommigen voorspeld lang voor de gevechten begonnen. Irak werd immers niet alleen door Saddam bestuurd, maar even goed door een ingewikkeld en informeel netwerk van *Ahl al-Thiqa* (of 'mensen van vertrouwen'), waarbij grote en kleine clans en loyaliteiten, familiebanden en cliëntelisme zich vermengden tot een schaduwstaat, met breuklijnen die niet samenvielen met die tussen sjiieten, soennieten en koerden. Dat is de ruggengraat die de guerrilla vandaag mogelijk maakt en die kan enkel worden gebroken met de actieve medewerking van de individuele Iraakees.

Het doel van de guerilla – de mogelijke aanwezigheid van islamistische terroristen is geen essentieel gegeven – is Irak onregeerbaar maken. De aanslag op het VN-gebouw bevestigt trouwens dat de guerrilla-tactiek inderdaad gewijzigd is: individuele aanslagen op Amerikaanse soldaten zijn in de afgelopen weken verminderd, ten voordele van aanslagen op infrastructuur en onbeschermd doelwitten. De bedoeling van deze *shift* is de Amerikaanse strijdkrachten in een defensieve postuur te dwingen. Zelfs een forse verhoging van het aantal strijdkrachten – indien diplomatiek en politiek al mogelijk – zal geen doorslaggevende invloed op het terrein hebben. Irak bezit immers een in omvang kleine guerrillamacht, maar die beweegt zich in een omgeving met duizenden onbeschermd doelwitten, die niet alle door de Amerikaanse strijdkrachten kunnen beveiligd worden. Daardoor kan de guerrilla de best verdedigde en potentieel gevaarlijkste doelwitten vermijden en toch het bezettingsregime in de war sturen door een algemeen gevoel van onveiligheid te onderhouden, de economische wederopbouw te stremmen en de Amerikaanse troepen te dwingen zich te verspreiden wat hun offensieve capaciteiten aantast en de bewegingsvrijheid van de guerrilla ten goede komt.

Het enige realistische – sommigen zullen zeggen Realpolitieke – alternatief is de wederopbouw van Irak te internationaliseren. Dat kan alleen door de Verenigde Naties een centrale plaats te geven. Nu zit de wereldorganisatie in de voor haar ongewone positie van onderaannemer van een bezettingsmacht, wat haar eigen geloofwaardigheid niet ten goede komt. Irak toevertrouwen aan de internationale gemeenschap via de Verenigde Naties, een snelle politieke machtsoverdracht aan representatieve Iraki's die vervolgens duurzame afspraken kunnen maken met de VN en intussen van de bestaande bezettingsmacht een multinationale strijdmacht maken die weliswaar onder Amerikaanse leiding zal staan (Washington is immers de belangrijkste troepenleverancier) maar die politiek ondergeschikt is aan de Veiligheidsraad: ook in Washington beseffen sommigen dat dit de minst kwade optie is.

Alleen zal daar een prijs voor betaald moeten worden: het definitief opbergen van de imperiale blauwdruk achter het Irak-avontuur. Dat is de inzet van de huidige discussies achter de schermen in New York en Washington.

www.rikcoolsaet.be